

Receive Date:
29/7/2022

Accept Date:
16/4/2023

**Research
Article**

Vol.19, No.2, Serial 36

Autumn & Winter
2022-23

pp.: 47-55

Investigating the effect of teaching philosophy for children on the academic excitement and academic vitality of sixth grade male students

DOI: 10.22070/TLR.2023.16595.1307

Hafez Padervand¹, Moslem Ghobadiyan², Parvaneh Nazarpour³, Kobra Alipor⁴

1. *PhD student in Educational Psychology, Department of Psychology, Faculty of Humanities, Lorestan University, Khorramabad, Iran (corresponding author).
Email: hafezpadervand@gmail.com*
2. *Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran.
Email: mghobadiyan@cfu.ac.ir*
3. *Instructor, Department of Elementary Education, Islamic Azad University, Suleiman Mosque, Iran.
Email: nazarpourparvaneh0@gmail.com*
4. *PhD student in Educational Psychology, Department of Psychology, Faculty of Humanities, Lorestan University, Khorramabad, Iran.
Email: kobraalipor370@gmail.com*

Abstract

The present study was conducted with the aim of investigating the effect of philosophy education for children on the academic excitement and academic vitality of sixth grade male students. The method of this research was semi-experimental with a pre-test-post-test design with a control group. The statistical population of this research was formed by all the male students of the sixth grade of elementary school in the first district of Khorramabad city in the academic year of 2021-2022. Among the statistical population, 32 students were selected by staged cluster sampling method, and then they were randomly assigned in the form of two experimental (16 people) and control (16 people) groups. In order to collect research data, Pakran, Goetz and Perry's academic excitement questionnaire (2005), Hossein Chari and Dehghanizadeh's academic vitality scale (2019) and philosophy education for children were used. Philosophy education for children was provided for 12 sessions of 60 minutes for the experimental group. Multivariate covariance analysis was used for the statistical analysis of the data. The results showed that teaching philosophy for children is effective in improving positive academic emotions, reducing negative emotions and increasing students' academic vitality ($P < 0.01$). According to the results of this research, it is suggested to present the educational approach of philosophy for children to students in order to improve positive emotions, reduce negative emotions and increase academic vitality.

Keywords: teaching philosophy for children, academic excitement, academic vitality, male students

بررسی تأثیر آموزش فلسفه برای کودکان بر هیجان‌های تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان پسر پایه ششم ابتدایی

DOI: 10.22070/TLR.2023.16595.1307

حافظ پادروند^۱، مسلم قبادیان^۲، پروانه نظربور صمصامی^۳، کبری عالی‌پور^۴

۱. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.
(نویسنده مسئول)

Email: hafezpadervand@gmail.com

۲. استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

Email: mghobadiyan@cfu.ac.ir

۳. مربی، گروه آموزش و پرورش ابتدایی، دانشگاه آزاد اسلامی، مسجد سلیمان، ایران

Email: nazarpourparvaneh0@gmail.com

۴. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران

Email: kobraalipor370@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر باهدف بررسی تأثیر آموزش فلسفه برای کودکان بر هیجان‌های تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان پسر پایه ششم ابتدایی انجام شد. روش این پژوهش، نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری این پژوهش را تمامی دانش آموزان پسر پایه ششم ابتدایی ناحیه یک شهر خرم‌آباد در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ تشکیل دادند. از میان جامعه آماری تعداد ۳۲ دانش آموز به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای مرحله‌ای انتخاب، و در ادامه به روش تصادفی در قالب دو گروه آزمایش (۱۶ نفر) و کنترل (۱۶ نفر) گمارش شدند. به‌منظور جمع‌آوری داده‌های پژوهش از پرسشنامه هیجان تحصیلی پکران، گوئتر و پری (۲۰۰۵)، مقیاس سرزندگی تحصیلی حسین چاری و دهقانی‌زاده (۱۳۹۱) و آموزش فلسفه برای کودکان استفاده شد. آموزش فلسفه برای کودکان به مدت ۱۲ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای برای گروه آزمایش ارائه شد. برای تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها از تحلیل کوواریانس چند متغیره استفاده شد. نتایج نشان داد که آموزش فلسفه برای کودکان در بهبود هیجان‌های مثبت تحصیلی، کاهش هیجان‌های منفی و افزایش سرزندگی تحصیلی دانش آموزان اثربخش است ($P < 0/01$). با توجه به نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌گردد، جهت بهبود هیجان‌های مثبت، کاهش هیجان‌های منفی و افزایش سرزندگی تحصیلی، رویکرد آموزشی فلسفه برای کودکان برای دانش آموزان ارائه گردد.

نشریه علمی

پژوهش‌های آموزش و یادگیری

دوره ۱۹، شماره ۲، پیاپی ۳۶
پاییز و زمستان ۱۴۰۱
صص: ۴۷-۵۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۲۷

مقاله پژوهشی

Journal of

Training & Learning Researches

Vol.19, No. 2, Serial 36

Autumn & Winter
2022-23

pp.: 47-55

کلیدواژه‌ها: آموزش فلسفه برای کودکان، هیجان‌های تحصیلی، سرزندگی تحصیلی، دانش آموزان پسر

مقدمه

یکی از دوره‌های مهم هر نظام آموزشی در جهان، دوره ابتدایی است که در رشد، تربیت و تکوین شخصیت کودکان تأثیر بسزایی دارد (۱). دانش‌آموزان دوره ابتدایی به لحاظ عاطفی، جسمانی و روانی در مرحله رشد قرار دارند و لازم است معلمین و والدین با شناخت ویژگی‌های مختلف دانش‌آموزان در این دوره سنی، درصد رفع هر چه بهتر نیازهای مختلف آن‌ها باشند (۲). بوم برتس و اسپاهن^۱ معتقدند دانش‌آموزان بزرگ‌ترین سرمایه‌های انسانی هر جامعه به حساب می‌آیند زیرا با به‌کارگیری علم، دانش و مهارت‌های آموخته‌شده می‌توانند گام‌های استواری در جهت تعالی و رشد جامعه بردارند (۳).

در فرآیند تحصیلی، عواملی وجود دارد که می‌تواند عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار دهد. یکی از متغیرهای که می‌تواند درافت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نقش داشته باشد، هیجان‌های تحصیلی^۲ هست که در طی دو دهه گذشته تلاش و توجهات تجربی و نظری فراوانی را به خود جلب کرده است (۴). علاقه و توجه تا حدی می‌تواند به دلیل نقشی باشد که هیجان و تنظیم هیجان در رفتارهای بیرونی (فردی) ایفا می‌نماید (۵). هیجان‌های تحصیلی بیانگر هیجان‌هایی هستند که به‌طور مستقیم به فعالیت‌های تحصیل و پیشرفت مربوط می‌شوند (۶). یکی از طبقه‌بندی‌های هیجان‌ها بر اساس مثبت و منفی بودن آن‌ها است (۷). هیجان‌های تحصیلی مثبت، کاربرد راهبردهای یادگیری خلاق و انعطاف‌پذیر مانند: بسط، سازمان‌دهی، ارزیابی انتقادی و نظارت فراشناختی را تسهیل می‌کند و موجب می‌شوند خصوصیات فکری و رفتاری انسان‌ها به سمت مثبت میل کند. هیجان‌های تحصیلی منفی نیز کاربرد راهبردهای غیرقابل انعطاف، مانند تکرار ساده را تسهیل می‌کند (۸). هیجان‌های تحصیلی به‌طور مستقیم با فعالیت‌های تحصیلی یا نتایج تحصیلی گره‌خورده‌اند که ممکن است یادگیری و عملکرد را از طریق فرایندهای حافظه مانند بازیابی و ذخیره اطلاعات، انگیزش، راهبردهای یادگیری و منابع شناختی را تحت تأثیر قرار داده و به دنبال آن موجب افزایش یادگیری و عملکرد تحصیلی شوند که افزایش رضایت تحصیلی افراد را به دنبال خواهد داشت (۹). اوربوی-گرانادو^۳ و همکاران در پژوهش خود تأثیر مثبت هیجان‌ها بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان گزارش کرده‌اند (۱۰). در کنار هیجان‌های تحصیلی، بعد دیگر مؤثر بر کیفیت

تحصیلی دانش‌آموزان سرزندگی تحصیلی^۴ است (۱۱). سرزندگی تحصیلی یکی از توانایی‌ها و استعدادها یادگیرندگان است که موجب سازگاری افراد در برابر تهدیدها و فشارها در حیطه تحصیلی می‌شود (۱۲). احساس سرزندگی نوعی تجربه خاص روان‌شناختی است که در این تجربه افراد در خود احساس شور زندگی و روحیه می‌کنند (۱۳) و به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های بهزیستی و شاخص معنادار سلامت ذهنی در بسیاری از نظام‌های پژوهشی مطرح است (۱۴). پاتواین، رود و پکران^۵ سرزندگی تحصیلی را پاسخی انطباقی به ناملایمات تحصیلی جزئی و به‌عبارتی دیگر به توانایی موفقیت‌آمیز دانش‌آموز در برخورد با موانع و چالش‌های تحصیلی تعریف کرده‌اند (۱۵). این متغیر یکی از شاخص‌های مهمی است که بر تربیت و یادگیری موفقیت‌آمیز فرد تأثیر می‌گذارد و به شکوفایی استعدادها و پیشرفت‌های علمی حاصل می‌شود (۱۶). درواقع، سرزندگی تحصیلی به پاسخ مثبت و انطباقی با انواع چالش‌ها و موانعی که در عرصه مداوم و جاری تحصیلی تجربه می‌شوند اشاره دارد (۱۷).

از آنجاکه زندگی تحصیلی، یکی از مهم‌ترین دوره‌های زندگی افراد به‌خصوص نوجوانان و جوانان محسوب می‌شود، لازم است عوامل و رویکردهایی را که موجب افزایش توانایی فرد، در متغیرهای تحصیلی چون: هیجان‌های تحصیلی و سرزندگی تحصیلی می‌شود، شناسایی کرد (۱۸). از جمله این رویکردها که می‌تواند با توجه به فلسفه زیربنایی آن مفید واقع شود، آموزش فلسفه برای کودکان^۶ است. بسته آموزش فلسفه برای کودکان و نوجوانان جنبش یا رویکرد تربیتی نو ظهوری است که در نیمه دوم قرن بیستم توسط لیمن^۷ (۱۹۶۹) مطرح و با هدف پرورش مهارت‌های تفکر و ارتقا مهارت‌های استدلال ورزی در کودکان و نوجوانان است (۱۹). از نظر لیمن (۲۰۰۳)، پیدایش و تکامل برنامه فلسفه برای کودکان بدون خاستگاه و مقدمه نبوده است (۲۰)، بلکه این برنامه بر اساس رهنمودهای جان دیویی (۱۹۲۰) و مربی روسی لئوویگوتسکی (۱۹۲۵) شکل گرفته است که بر ضرورت تعلیم تفکر، تأمل و نفی آموزش صرف حفظ کردن تأکید می‌کند (۲۱). لیمن (۲۰۱۱) تأکید می‌کند که منظور از آموزش فلسفه به کودکان همان آموزش تفکر فلسفی و فلسفیدن است و معتقد است که تفکر فلسفی به معنای تفکر و استدلال محض نیست بلکه مستلزم تفکر درباره تفکر است (۲۲). در برنامه فلسفه برای کودکان، کلاس درس به آزمایشگاهی تبدیل می‌شود که مهمترین فعالیت دانش-

⁵ Putwain, Wood, & Pekrun

⁶ Philosophy for children

⁷ Lipman

¹ Bombaerts & Spahn

² academic emotions

³ Oriol-Granado

⁴ Academic Buoyancy

مسئله بپردازد که آیا آموزش فلسفه برای کودکان بر هیجانات تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان پسر دوره ابتدایی اثربخش است؟.

روش پژوهش

روش این پژوهش، نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری این پژوهش را تمامی دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی ناحیه یک شهر خرم‌آباد در سال تحصیلی ۴۰۱-۱۴۰۰ تشکیل دادند. از میان جامعه آماری تعداد ۳۲ دانش‌آموز به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای مرحله‌ای انتخاب، و در ادامه به روش تصادفی در قالب دو گروه آزمایش (۱۶ نفر) و گواه (۱۶ نفر) گمارش شدند. بدین‌صورت ابتدا از بین دو ناحیه آموزشی شهر خرم‌آباد، ناحیه ۱ انتخاب شد، سپس به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای مرحله‌ای، چهار مدرسه از بین تمامی مدارس ناحیه مذکور انتخاب و افرادی که واجد شرایط و مایل به شرکت در پژوهش بودند، به‌صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه (هر گروه ۱۶ نفر) گمارده شدند. همچنین در این پژوهش با رعایت ملاحظات اخلاقی و بیان اهداف پژوهش، ضمن آگاه‌سازی مدیران، معلمان و کسب اجازه از آن‌ها، دانش‌آموزان واجد شرایط برای پژوهش انتخاب و ضمن جلب رضایت آنان برای شرکت در جلسات، پرسشنامه‌های هیجان‌های تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در مرحله پیش‌آزمون در اختیار آنان قرار داده شد و داده‌ها با استفاده از پرسشنامه مورد استفاده در این پژوهش جمع‌آوری شد. ملاک‌های ورود به پژوهش عبارت بودند از: پسر بودن، پایه ششم بودن، داشتن رضایت برای شرکت در پژوهش. ملاک‌های خروج: انجام ندادن تکالیف، غیبت بیش از دو جلسه، عدم همکاری بود.

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه هیجان‌های تحصیلی: پرسشنامه هیجانات تحصیلی توسط پکران، گوئتس، تیتس و پری^۴ (۲۰۰۲) طراحی شده است. این پرسشنامه مشتمل بر ۷۵ گویه است که با طیف پنج درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم= ۱ تا کاملاً موافقم= ۵ هیجانات تحصیلی را می‌سنجد. پرسشنامه حاوی دو مؤلفه (هیجانات مثبت و هیجانات منفی) است. گویه‌های ۱ تا ۲۲ متعلق به هیجان‌های مثبت (برای مثال، از کسب دانش جدید لذت می‌برم) و گویه‌های ۲۳ تا ۷۵ متعلق به هیجان‌های منفی (برای مثال، مطالعه مرا خشمگین می‌کند)

آموزان در آن پژوهش گروهی است. بر اساس ادعای مدعیان برنامه فلسفه برای کودکان، افزون بر مهارت‌های اجتماعی، مهارت‌های تفکر نیز در این برنامه رشد و پرورش می‌یابند (۲۳). این برنامه شکلی از تدریس مکالمه وار و دیالوگی است که بر روی رشد انواع تفکر از طریق بحث و گفتگو بین فراگیران و مربیان تاثیر مثبت دارد (۲۴). دو عنصر درهم تنیده با نام‌های تفکر و اجتماع پژوهشی^۱ عنصرهای اصلی دیدگاه لیمن در برنامه فلسفه برای کودک مطرح شده‌اند. براین اساس، عنصر اول در برنامه فلسفه برای کودکان در پی رشد و پرورش مهارت‌های تفکر انتقادی^۲، تفکر خلاق^۳ و تفکر مراقبتی^۴ است. دومین عنصر مهم در برنامه فلسفه برای کودکان شکل گروهی کلاس یا همان چیزی است که با عنوان اجتماع پژوهشی مشهور شده است (۲۵). مهدیو و یارالی^۵ (۲۰۲۰) معتقدند آموزش فلسفه به کودکان با آموزش فلسفیدن به دانش‌آموزان، آن‌ها را با قلمرو معنایی و معناسازی آشنا می‌کند و از این راه، اساس پرورش تفکر را فراهم می‌سازد (۲۶). در پژوهش‌های گوناگونی به اثربخشی آموزش فلسفه برای کودکان در ارتباط با بسیاری از متغیرهای تحصیلی و روان‌شناختی از جمله: خودگردانی تحصیلی دانش‌آموزان (۲۷)، خودتنظیمی هیجانی (۲۸)، درگیری تحصیلی (۲۹)، افزایش تفکر انتقادی، مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان (۳۰)، شکل‌گیری تفکر، همدلی و ادراک شایستگی در کودکان (۳۱)، کاهش استرس، اضطراب و تنش دانش‌آموزان (۳۲)، افزایش مهارت‌های ارتباطی، همدلی، انصاف و عدالت (۳۳)، و هوش هیجانی (۳۴) اشاره شده است، با این‌وجود تاکنون پژوهشی در ارتباط با اثربخشی آموزش فلسفه برای کودکان بر متغیرهای هیجانات تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان انجام نشده است. نظر به اهمیت متغیرهای تحصیلی چون: هیجان تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، از طرفی استفاده از رویکردهای آموزشی چون: آموزش فلسفه برای کودکان، که می‌تواند به بهبود و تقویت هر یک از این متغیرها کمک کند، با این‌وجود در کنار اهمیت هر یک از متغیرهای مذکور، تاکنون در پژوهشی به بررسی اثربخشی آموزش فلسفه برای کودکان بر متغیرهای هیجان‌های تحصیلی و سرزندگی تحصیلی پرداخته نشده است، از این‌رو این پژوهش در پی آن است که ضمن پر نمودن خلأ پژوهشی در ارتباط با موضوع مورد مطالعه، به بررسی این

⁴ Care Thinking

⁵ Mehdiyev & Yarali

⁶ Pekrun, Goetz, Titz, & Perry

¹ Inquiry of Comm

² Critical Thinking

³ Creative Thinking

بود (۳۹). همچنین در این پژوهش برای بررسی پایایی این ابزار از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار آن ۰/۸۴ به دست آمد.

رویکرد مداخله آموزشی

در این پژوهش رویکرد آموزش فلسفه به مدت ۱۲ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای و در هر هفته دو جلسه برای روی گروه آزمایش اجرا شد. دوره آموزش به روش اجتماع پژوهی (inquiry of Community) یا حلقه‌کندوکاو انجام شد. بسته‌های آموزشی، کتاب‌های داستان‌های زی‌زی و سیاره زمین در ۳ جلسه و دانستی‌های شگفت‌انگیز درباره ستارگان در ۵ جلسه و کتاب اسرار فضا در ۴ جلسه اجرا شدند. جلسات از طریق گفت و گوی بین معلم و دانش‌آموزان با توجه به داستان‌های مطرح شده صورت گرفت. در تمامی جلسات فرآیند تفکر توسط دانش‌آموزان با خواندن داستان آغاز می‌شد و از آن‌ها خواسته می‌شد تا به تفکر بپردازند و نظرات خود را در مورد داستان بیان کنند. همچنین از خود بپرسند و فکر کنند در رابطه با داستانی که خوانده‌اند چه نکته‌ای برایشان جالب و سؤال برانگیز بوده است. سپس معلم نظرات هر یک از دانش‌آموزان را بر روی تابلو نوشته و از آن‌ها می‌خواست تا در مورد نظرات خود توضیح دهند. در هر جلسه دانش‌آموزان با توجه به سؤالات مطرح شده به تعامل و گفت و گو پرداخته و ایده‌های خود را ابراز نمودند. افراد گروه گواه هیچ‌گونه مداخله‌ای دریافت نکردند. در پایان جلسات درمان از هر دو گروه آزمایش و گواه پس‌آزمون به عمل آمد.

است. پایایی این پرسشنامه در پژوهش پکران و همکاران (۲۰۰۲) با روش آلفای کرونباخ برای هیجان تحصیلی منفی ۰/۷۵ و برای هیجان تحصیلی مثبت ۰/۸۶ بود (۳۵). در پژوهش موسوی، ابوالمعالی الحسینی (۱۳۹۶) ضریب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس هیجان تحصیلی منفی ۰/۹۰ و برای خرده مقیاس هیجان تحصیلی مثبت ۰/۸۴ به دست آمد (۳۶). کدیور، فرزاد، کاوسیان و نیکدل (۱۳۸۸) در پژوهشی روایی پرسشنامه هیجان تحصیلی را به روش تحلیل عاملی تاییدی بررسی و تایید کردند (۳۷).

پرسشنامه سرزندگی تحصیلی حسین چاری و

دهقانی‌زاده (۱۳۹۱): این پرسشنامه از ۹ گویه تشکیل شده است. پرسش‌ها با مقیاس پنج‌درجه‌ای (کاملاً مخالفم، مخالفم، نظری ندارم، موافقم و کاملاً موافقم) و به ترتیب با نمرات ۱ تا ۵ نمره‌گذاری شده است. حاصل جمع نمرات هر فرد در مجموع ۹ گویه، یک نمره کلی برای او به دست می‌دهد که نشان‌دهنده میزان سرزندگی تحصیلی او است. به این ترتیب نمره محتمل برای هر فرد بین ۹ تا ۴۵ خواهد بود. نتایج حاصل از بررسی حسین چاری و دهقانی‌زاده (۱۳۹۱) نشان داد که ضرایب آلفای کرونباخ به دست آمده با حذف یک گویه برابر با ۰/۸۰ و ضریب باز آزمایی برابر با ۰/۷۳ بود (۳۸). همچنین دامنه همبستگی گویه‌ها با نمره کل بین ۰/۵۱-۰/۶۸ بود و گویه‌ها از همسانی درونی و ثبات رضایت بخشی برخوردار بودند. همچنین در پژوهش شهبازیان خونیک، صمیمی و حبیبی کلیر (۱۳۹۷) پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۰ به دست آمد که در حد مطلوب

جدول ۱. خلاصه جلسات آموزش فلسفه برای کودکان

جلسات	عنوان جلسات	محتوای جلسات
اول	معارفه	معارفه و اجرای پیش‌آزمون و توضیح روش کار و بیان چند نمونه از قوانین
دوم	خشم	ارائه داستان خشم و طرح سؤالات مختلف از طرف دانش‌آموزان و گروه‌بندی سؤالات و انتخاب سؤالات فلسفی و بحث درباره آن‌ها
سوم	خشم	ادامه موضوع و بحث و تبادل نظر درباره آن
چهارم	خشم	ادامه موضوع و بحث و تبادل نظر درباره آن
پنجم	احترام گذاشتن	ارائه داستان احترام گذاشتن و طرح سؤالات مختلف از طرف دانش‌آموزان و گروه‌بندی سؤالات و انتخاب سؤالات فلسفی و بحث درباره آن‌ها
ششم	احترام گذاشتن	ادامه موضوع و بحث و تبادل نظر درباره آن
هفتم	دزدی	ارائه داستان دزدی و طرح سؤالات مختلف از طرف دانش‌آموزان و گروه‌بندی سؤالات و انتخاب سؤالات فلسفی و بحث درباره آن‌ها
هشتم	دزدی	ادامه موضوع دزدی و بحث و تبادل نظر درباره آن
نهم	دوستی	ارائه داستان موش و قورباغه و طرح سؤالات مختلف از طرف دانش‌آموزان و گروه‌بندی سؤالات و انتخاب سؤالات فلسفی و بحث درباره آن‌ها
دهم	دوستی	ادامه موضوع و بحث تبادل نظر درباره آن
یازدهم	ارتباط	ارائه داستان مک کال و طرح سؤالات مختلف از طرف دانش‌آموزان و گروه‌بندی سؤالات و انتخاب سؤالات فلسفی و بحث درباره آن‌ها و بحث درباره سؤالات دانش‌آموزان
دوازدهم	ارتباط	ادامه موضوع ارتباط و گرفتن پس‌آزمون

شیوه تحلیل داده‌ها

در این پژوهش، داده‌ها با استفاده از تحلیل کوواریانس چندمتغیری و تک‌متغیری به‌وسیله نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۹ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها

در جدول شماره ۲ میانگین و انحراف معیار نمرات سرزندگی تحصیلی و هیجان تحصیلی در دو گروه آزمایش و گواه در مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون ارائه شده است.

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش در مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون در دو گروه آزمایش و گواه

متغیر	گروه	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
سرزندگی تحصیلی	آزمایش	۲۷/۳۱	۶/۳۰	۳۲/۱۸	۵/۲۳
	گواه	۲۸/۵۰	۶/۶۴	۲۹/۰۶	۶/۸۴
هیجانان منفی	آزمایش	۱۷۴/۱۲	۲۱/۹۴	۱۵۳/۶۸	۱۹/۸۰
	گواه	۱۷۴/۶۸	۱۷/۸۵	۱۷۲/۶۸	۲۰/۳۴
هیجانان مثبت	آزمایش	۶۲/۹۳	۱۳/۳۱	۶۸/۸۷	۱۲/۲۱
	گواه	۶۲/۳۱	۱۲/۰۱	۶۳/۱۸	۱۰/۵۴
هیجان تحصیلی	آزمایش	۲۳۷/۰۶	۲۴/۹۹	۲۲۲/۵۶	۲۴/۳۶
	گواه	۲۳۷/۰۱	۲۰/۲۰	۲۳۱/۸۷	۲۰/۴۴

اندازه‌گیری متغیر وابسته، گمارش تصادفی آزمودنی‌ها، نرمال بودن داده‌ها، همگنی واریانس‌ها، همگنی ماتریس واریانس-کوواریانس و همگنی شیب رگرسیون می‌باشد، که با توجه به سطح معناداری مشاهده شده ($P > 0/05$) می‌توان نتیجه گرفت که مفروضه‌های زیر بنایی تحلیل رعایت شده‌اند، بنابراین استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس تک متغیره و چند متغیره جهت تحلیلی داده‌ها بلامانع است. در ادامه به‌منظور بررسی تأثیر کلی آموزش بر متغیرهای پژوهش از آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیره استفاده شد که نتیجه آن در قالب جدول شماره ۳ آورده می‌شود.

همان‌گونه که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود میانگین پیش‌آزمون و پس‌آزمون سرزندگی تحصیلی در مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون در گروه آزمایش به ترتیب ۲۷/۳۱ و ۳۲/۱۸ و در گروه گواه به ترتیب ۲۸/۵۰ و ۲۹/۰۶ می‌باشد و همچنین در ارتباط با متغیر هیجان تحصیلی نمره کل پرسشنامه به ترتیب در مرحله‌ی پیش‌آزمون و پس‌آزمون در گروه آزمایش به ترتیب، ۲۳۷/۰۶، ۲۲۲/۵۶ و در گروه گواه ۲۳۷/۰۱ و ۲۳۱/۸۷ می‌باشد. استفاده از آزمون F به‌عنوان یک آزمون پارامتریک، مستلزم رعایت برخی پیش‌فرض‌های آماری از جمله فاصله‌ای یا نسبی بودن مقیاس

جدول ۳. نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیره برای تعیین تأثیر کلی آموزش بر متغیرهای پژوهش

متغیر	آزمون	VALUE	F	SIG.
گروه	اثربخایی	۰/۷۴	۲۳/۷۲	۰/۰۰۱
	لامبدای ویلکز	۰/۲۶	۲۳/۷۲	۰/۰۰۱
	اثر هتلینگ	۲/۸۴	۲۳/۷۲	۰/۰۰۱
	بزرگ‌ترین ریشه روی	۲/۸۴	۲۳/۷۲	۰/۰۰۱

با توجه به نتایج جدول ۴، با کنترل نمرات پیش‌آزمون بین گروه‌های آزمایش و گواه در متغیرهای پژوهش در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنادار وجود دارد ($P < ۰/۰۰۱$). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که آموزش فلسفه برای کودکان بر هیجان‌های تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر معناداری دارد. و با توجه به اندازه اثر به‌دست‌آمده این آموزش بیشترین تأثیر را بر سرزندگی تحصیلی که ۶۴ درصد هست دارد و همچنین کمترین تأثیر را بر هیجانان مثبت که ۳۰

همان‌گونه که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود با توجه با میزان $F = ۲۳/۷۲$ و سطح معناداری مشاهده شده ($۰/۰۰۱ < P$)، آموزش فلسفه برای کودکان بر هیجان‌های تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر معناداری دارد. به‌منظور بررسی دقیق میزان تأثیر این آموزش بر هر کدام از متغیرهای پژوهش از آزمون تحلیل کوواریانس تک متغیره استفاده شد که نتایج آن در قالب جدول شماره ۴ ارائه می‌شود.

درصد برآورد شده است دارد.

جدول ۴. نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیره برای بررسی تأثیر آموزش بر متغیرهای وابسته پژوهش

متغیر	منبع	مجموعه مجذورات	DF	میانگین مجذورات	F آماره	سطح معناداری	اندازه اثر
سرزندگی تحصیلی	گروه	۱۳۹/۵۱	۱	۱۳۹/۵۱	۴۹/۳۹	۰/۰۰۱	۰/۶۴
هیجان منفی	گروه	۱۷۹۸/۳۶	۱	۱۷۹۸/۳۶	۱۳/۷۱	۰/۰۰۱	۰/۳۳
هیجان مثبت	گروه	۲۱۸/۴۵	۱	۲۱۸/۴۵	۱۱/۵۸	۰/۰۰۱	۰/۳۰

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از انجام این پژوهش بررسی تأثیر آموزش فلسفه برای کودکان بر هیجان‌های تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی بود. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که برنامه آموزشی فلسفه برای کودکان در بهبود هیجان‌های مثبت و کاهش هیجان‌های منفی آزمودنی‌ها مؤثر است. تاکنون در پژوهشی به بررسی تأثیر آموزش فلسفه برای کودکان بر هیجان‌های تحصیلی دانش‌آموزان پرداخته نشده است. با این وجود، یافته حاصل از این پژوهش به‌نوعی در راستای پژوهش‌های [۲۸، ۳۲، ۳۴، ۳۳] است.

نتایج هر یک از پژوهش‌های ذکرشده نشان دادند که برنامه آموزشی فلسفه برای کودکان در بهبود و تقویت متغیرهای هیجانی چون: خودتنظیمی هیجانی، هوش هیجانی، استرس، اضطراب و تنش دانش‌آموزان و شکل‌گیری همدلی مؤثر است. در تبیین این یافته پژوهشی می‌توان چنین استدلال نمود که فلسفه برای کودکان بر آن است که بگوید بزرگسالان و کودکان باید از طریق تفکر و گفت‌وگو به سطح دیگری از شناخت برسند. کودکان می‌بایستی علاوه بر کسب توانایی برای داورهای اخلاقی قابل دفاع، از احساسات خود و دیگران و نیز نقشی که احساسات در پذیرش و یا انکار عقیده‌های خاص دارد آگاه باشند. آن‌ها نیاز دارند که بدانند با احساسات چه می‌شود کرد و چگونه از طریق آن‌ها و یا به‌رغم آن‌ها، می‌توان چیزهای جدیدی آموخت (۲۵). گاز رد (۲۰۰۲) خاطرنشان می‌کند، فلسفه در همان معنای فلسفیدن در یک چارچوب غیررسمی و لذت‌بخش، راهی است که می‌تواند ارتباط میان آمیگدال و نوروکورتکس مغز را تقویت نماید. اگر کودکان بتوانند هیجانات مشکل‌دار خود را کاوش کنند، بشناسند و در مورد آن‌ها گفتگو داشته باشند، می‌توانند برای مدیریت آن‌ها نیز گام بردارند و از هیجانات خود مراقبت کنند. از نظر وی، اجتماع پژوهشی جایگاه بسیار مناسبی برای گفت‌وگو در مورد تجربه‌ها و احساسات است (۴۰). در ادامه، نتایج پژوهش نشان داد که آموزش فلسفه برای کودکان بر سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان پسر مؤثر

است. به‌بیان‌دیگر سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان در نتیجه برنامه آموزشی فلسفه برای کودکان به‌طور معناداری بهبودیافته است. با بررسی دامنه پژوهش‌های داخلی و خارجی در زمینه اثربخشی آموزش فلسفه برای کودکان، مشخص شد که تاکنون در پژوهشی به بررسی مسئله مذکور پرداخته نشده است. با این وجود نتایج چندین پژوهش نشان داده‌اند که به‌کارگیری آموزش فلسفه برای کودکان در بهبود برخی از متغیرهای تحصیلی چون: خودگردانی تحصیلی، درگیری تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی مؤثر است. بنابراین، این یافته پژوهش به‌نوعی در راستای پژوهش‌های [۲۷، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۳] است. در تبیین این یافته پژوهش می‌توان چنین استنباط نمود که سرزندگی تحصیلی یکی از توانایی‌ها و استعداد‌های یادگیرندگان است که موجب سازگاری افراد در برابر تهدیدها و فشارها در حیطه تحصیلی می‌شود (۱۲). از طرفی برنامه آموزش فلسفه برای کودکان ابزاری است که از راه فلسفه ورزی به بهبود و ارتقای مهارت‌های تفکر کودک کمک می‌کند. این برنامه با درگیر کردن چند حس در کودکان و فعال‌سازی هم‌زمان تخیل و تکلم به همراه تفکر باعث به‌بهبود و گسترش آن‌ها گشته و کسب تجربه‌های مختلف و آشنایی دانش‌آموزان با ابعاد و زوایای مختلف مسائل از نگاه خود و دانش‌آموزان دیگر در فضا و جو اجتماعی پژوهشی فرد را برای موقعیت‌ها و چالش‌های پیش رو آبدیده می‌کند (۴۱). همچنین بر اساس نظریه ماهیچه ذهنی، هر چه افراد در این زمینه بیشتر تمرین کنند، ذهنشان ورزیده‌تر می‌شود و در مواجهه با مسائل بعدی راحت‌تر و سریع‌تر حل مسئله می‌کنند. بنابراین برنامه آموزش فلسفه برای کودکان از طریق فعلیت بخشیدن به این قوا و استعدادها، توان برخورد مناسب را با مسائل بدیع و بی‌سابقه که در طول دوران تحصیل به‌طور اجتناب‌ناپذیری برای یک دانش‌آموز پیش می‌آید به او اعطا می‌کند (۴۲) و همین عامل موجب تقویت سرزندگی تحصیلی در آنان می‌شود. اما مانند هر پژوهشی، پژوهش حاضر نیز خالی از محدودیت نبود که وجود همین محدودیت‌ها، تعمیم‌یافته‌های آن را نیازمند

¹ Gazzard

۵- دوست محمدی، مهدیه؛ طالع پسند، سیاوش و رحیمیان بوگر، اسحاق. آزمون مدل ساختاری نیازهای اساسی روانشناختی و درگیری تحصیلی: نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی و هیجان‌های تحصیلی. نشریه علمی پژوهش‌های آموزش و یادگیری. ۱۷.۱۳۹۹ (۲)، ۱۰۱-۱۱۵.

6 -Putwain DW, Becker S, Symes W, & Pekrun R. Reciprocal relations between students' academic enjoyment, boredom, and achievement over time. *Learning and Instruction*, In press. 2017.

7 -Verhoef PC. The impact of positive and negative emotions on loyalty intentions and their interactions with customer equity drivers. *Journal of Busin Research*. 2017. 80, 106-115.

8 -Pekrun R, & Perry R. Control-value theory of achievement emotions. In R. Pekrun, & L. Linnenbrink-García (Eds.), *International handbook of emotions in education* (pp. 120-141). New York: Routledge. 2016.

9 -Appleton L. Academic libraries and student engagement: A literature review. *New Review of Academic Librarianship*. 2020. 26(2-4), 189-213.

10- Oriol-Granado Xavier, Michelle Mendoza-Lira, Carmen-Gloria CovarrubiasApablaza, and Víctor-Michel Molina-López "Positive Emotions, Autonomy Support and Academic Performance of University Students: The Mediating Role of Academic Engagement and Self-efficacy", *Revista de sicodidáctica/ Journal of Psychodidactics*. 2017. 22(1), 45-53.

۱۱- طهماسب‌زاده شیخ‌لار، داود. رابطه معلم رهبری با سرزندگی تحصیلی، هیجان‌ات تحصیلی و بهزیستی تحصیلی در دانش-آموزان مقطع متوسطه. فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی. ۱۷.۱۳۹۸ (۱۵)، ۱۸۵-۱۶۹.

۱۲- زاهد بلبان، عادل و کریمیان پور، غفار. رابطه خوش‌بینی تحصیلی و سرزندگی تحصیلی با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان. مطالعه آموزشی و آموزشگاهی. ۱۷.۱۳۹۹ (۱)، ۱۴۹-۱۷۰.

13- Duijn M, Rosenstiel IV, Schats W, Smallenbroek C, & Dahmen R. Vitality and health: A lifestyle programme for employees. *Integrative Medicine*. 2011. 3(1), 97-10.

احتیاط بیشتری می‌نماید، از جمله: مقطعی بودن این پژوهش که مانع استنتاج کلی و پیش‌بینی جامعه می‌گردد، بهبود در نمرات متغیرهای مورد مطالعه در گروه آزمایش که ممکن است در نتیجه مفرح بودن برنامه آموزش فلسفه برای کودکان بوده باشد و نه برنامه آموزشی، عدم وجود پژوهش‌هایی که نشان دهند برنامه آموزشی فلسفه برای کودکان می‌تواند اثرات بلند مدتی را برای آنان به همراه داشته باشد، استفاده از روش ارزیابی خود گزارشی که می‌تواند سوگیری احتمالی ایجاد کند، همچنین نمونه آماری این پژوهش دانش‌آموزان پسر پایه پنجم و ششم ابتدایی شهر خرم‌آباد بود. بنابراین پیشنهاد می‌شود، ضمن اجرای این پژوهش بر روی دانش-آموزان دختر پایه ابتدایی و دیگر مقاطع تحصیلی، از ابزارهای بالینی دیگری چون: مصاحبه جهت ارزیابی دقیق‌تر استفاده کنند. نتایج این پژوهش نشان داد که آموزش فلسفه برای کودکان رویکردی مفید جهت تقویت هیجان‌های مثبت تحصیلی، کاهش هیجان‌های منفی تحصیلی و افزایش سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان بود. بنابراین به روان‌شناسان، مشاوران و معلمان پیشنهاد می‌شود که از آموزش فلسفه برای کودکان در جهت بهبود متغیرهای تحصیلی چون: هیجان‌ات تحصیلی و سرزندگی تحصیلی استفاده نمایند.

تشکر و قدردانی

از تمامی عزیزانی که ما را در انجام این پژوهش یاری نمودند کمال تشکر و سپاس را داریم.

منابع

- ۱- نکوئیان، طاهره؛ نظرزاده، مسعود و میرزایی، مهدی. اثربخشی آموزش متقابل و چرخه تفکر بر خودکارآمدی تحصیلی و انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان. نشریه علمی پژوهش‌های آموزش و یادگیری ۱۷.۱۳۹۹ (۳)، ۹۹-۸۷.
- 2- MacCormack JWH, Sider S, Maich K, & Specht JA. Self-determination and inclusion: The role of Canadian principals in catalysing inclusive-positive practices. *International Journal of Education Policy and Leadership*. 2021. 17 (2).
- 3- Bombaerts G, Spahn A. Simplify! using self-determination theory to prioritise the redesign of an ethics and history of technology course. *European Journal of Engineering Education*. 2021. 46 (2), 210-226.
- 4- Won S, Anderman EM, Zimmerman RS. Longitudinal relations of classroom goal structures to students' motivation and learning outcomes in health education. *Journal of Educational Psychology*. 2019.

- ۲۴- هاشم زاده، زینب؛ صابری، هایده و عالی، شهربانو. بررسی اثر بخشی آموزش فلسفه به شیوه حلقه های کندوکاو بر نظریه ذهن دانش آموزان نابینا. فصل نامه تفکر و کودک. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. دوفصل نامه علمی - پژوهشی). ۱۳۹۸. ۱ (۲)، ۲۸۷-۳۰۷.
- 25- Peterson A, & Bentley B. Exploring the connections between Philosophy for Children and character education: Some implications for moral education?. *Journal of Philosophy in Schools*. 2015. 2(2).
- 26- Mehdiyev G, & Yaralı KT. The Effectiveness of Training of Philosophy with Children on Children's Attitudes Toward Human Values. *BAYBURT EĞİTİM FAKÜLTESİ DERGİSİ*. 2020. 15 (29), 251-279.
- ۲۷- محمدیان، بنت الهدی و فرقدانی، آزاده. اثربخشی آموزش فلسفه برای کودکان بر ارزیابی تعارض بین والدین و خودگردانی تحصیلی. نشریه تفکر و کودک. ۱۳۹۷. ۹ (۱)، ۵۳-۷۲.
- ۲۸- فتحی آذر، اسکندر؛ تقی پور، کیومرث و حاج‌آقایی خیابانی، آيسان. تأثیر برنامه آموزش فلسفه برای کودکان بر خودتنظیمی هیجانی کودکان کار. *مجله تفکر و کودک*. ۱۳۹۸. ۲ (۲۰)، ۹۵-۱۱۴.
- ۲۹- شیرزادی، محمدمهدی؛ بیاتی، شبنم؛ بدافی، آرزو؛ بابادی عکاشه، نادیا. اثربخشی آموزش فلسفه برای کودکان بر خنجرگریزی و درگیری تحصیلی دانش آموزان پسر پایه ششم ابتدایی شهر بروجن. *مجله علوم روان‌شناختی*. ۱۴۰۰. ۲۰ (۹۸)، ۳۰۴-۲۹۵.
- 30- Rahdar A, Pourghaz A, & Marziyeh A. The Impact of Teaching Philosophy for Children on Critical Openness and Reflective Skepticism in Developing Critical Thinking and Self-Efficacy. *International Journal of Instruction*. 2018. 11 (3), 539-556.
- 31- Murriss K. The Philosophy for Children curriculum: Resisting 'teacher proof' texts and the formation of the ideal philosopher child. *Studies in Philosophy and Education*. 2016. 35(1), 63-78.
- 32- Malboeuf-Hurtubise C, Léger-Goodes T, Mageau GA, Joussemet M, Herba C, Chadi N, & Gagnon M. Philosophy for children and mindfulness during COVID-19: Results from a randomized cluster trial and impact on mental health in elementary school students. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*. 2021. 110260.
- 14- Solberg PA, Hopkins WG, Ommundsen Y, & Halvari H. Effects of three training types on vitality among older adults: A self-determination theory perspective. *Psychology of Sport and Exercise*. 2012. 13, 407-417.
- 15- Putwain DW, Wood P, & Pekrun R. Achievement emotions and academic achievement: Reciprocal relations and the moderating influence of academic buoyancy. *Journal of Educational Psychology*. Advance online publication. 2020.
- 16- Martin AJ, & Marsh HW. Workplace and academic buoyancy: Psychometric assessment and construct validity amongst school personnel and students. *Psychoeducational Assessment*. 2008. 26, 168-184.
- 17- Comerforda J, Batteson T, & Torne R. Academic buoyancy in second level schools: Insights from Ireland. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2015. 197, 98-103.
- 18- Cho EH, Lee Deg, Lee JH, Bae BH, Jeong SM. Meaning in Life and School Adjustment: Testing the Mediating Effects of Problem-focused Coping and Self-acceptance. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2014. 114, 777-781.
- 19- Lipman M. *Thinking children and education*. USA: Kendal/hunt publishing company. 1969.
- 20- Lipman M. *Thinking in Education*, Cambridge University Press. 2003.
- ۲۱- زارع، رویا؛ تکلوی، سمیه و غفاری، عذرا. اثربخشی بسته آموزش فلسفه به کودکان بر خودتعیین‌گری و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان ابتدایی. *مجله رویش روان‌شناسی*. ۱۴۰۰. ۱۴ (۱۲)، ۳۸-۴۸.
- 22- Lipman M. Philosophy for children: Some assumptions and implications. *Ethics in Progress*. 2011. 2 (1), 3-16.
- 23- Bialystok L. Philosophy across the Curriculum and the Question of Teacher Capacity; Or, What Is Philosophy and Who Can Teach It?. *Journal of Philosophy of Education*. 2017. 51 (4), 827-836.

33- Siddiqui N, Gorard S, & See BH. Can programmes like Philosophy for Children help schools to look beyond academic attainment?. Educational Review. 2019. 71(2), 146-165.

34- Cam P. Philosophy for children, values education and the inquiring society. Educational Philosophy and Theory. 2014. 46(11), 1203-1211.

35- Pekrun R, Götz T, Titz W, Perry RP. A social cognitive, control-value theory of achievement emotions: Social antecedents and achievement effects of students' domain-related emotions. 2020.

۳۶- موسوی، شایسته و ابوالمعالی الحسینی، خدیجه. نقش هویت تحصیلی و هیجان‌های تحصیلی در پیش‌بینی شایستگی تحصیلی دختران دبیرستانی. ۱۳۹۶. ۱۳ (۵۲)، ۲۴۲-۲۳۲.

۳۷- کدیور، پروین؛ فرزاد، ولی‌الله؛ کاووسیان، جواد و نیکدل، فریبرز. رواسازی پرسشنامه هیجان‌های تحصیلی پکران. مجله نوآوری‌های آموزشی. ۱۳۸۸. ۳۲ (۸)، ۱۹-۸.

۳۸- حسین چاری، مسعود و دهقانی‌زاده، محمدحسین. سرزندگی تحصیلی و ادراک از الگوهای ارتباطی خانواده: نقش واسطه‌ای خودکارآمدی. مجله مطالعات آموزش و یادگیری. ۱۳۹۱. ۴ (۲)، ۴۷-۲۲.

۳۹- شهبازیان خونیک، آرش؛ صمیمی، زیبر و حبیبی کلپیر، رامین. تمایز دانش‌آموزان با سرزندگی تحصیلی بالا و پایین بر اساس بر اساس خوش‌بینی تحصیلی و جهت‌گیری هدف. اندیشه‌های نوین تربیتی. ۱۳۹۷. ۱۴ (۱)، ۲۴۷-۲۶۸.

40- Gazzard A. Emotional Intelligence: Does Philosophy Have A Part To Play?. Analytic Teaching. 2022. 21 (2), 140-150.

۴۱- محمدی، فرزانه؛ کرامتی، هادی؛ فرزاد، ولی‌الله و عرب‌زاده، مهدی. بررسی اثربخشی برنامه آموزش فلسفه به کودکان در پرورش خلاقیت کودکان پیش‌دبستانی. نشریه تفکر و کودک. ۱۳۹۸. ۱۰ (۱)، ۲۳۳-۲۶۶.

۴۲- نویدیان، انور؛ واحدی، شهرام؛ بدری گرگری، رحیم؛ فتحی‌آذر، اسکندر. تأثیر آموزش فلسفه برای کودکان بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی دانش‌آموزان ابتدایی با رویکرد مبتنی بر زمینه فرهنگی. مجله پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی. ۱۴۰۰. ۱۲ (۲)، ۲۸۵-۲۶۲.